

Norma, kas noteic Ieslodzījuma vietu pārvaldes lēmuma nepārsūdzamību, attiecībā uz lēmumu par soda izciešanas režīma pastiprināšanu notiesātajam neatbilst Satversmei

2017. gada 18. maijā Satversmes tiesa ir pieņēmusi spriedumu lietā Nr. 2016-12-01 “Par Latvijas Soduzpildes kodeksa 50.²¹ panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Apstrīdētā norma

Latvijas Soduzpildes kodeksa 50.²¹ pants nosaka kārtību, kādā apstrīdami izvērtēšanas komisijas lēmumi. Šī panta piektā daļa noteic: “Ieslodzījuma vietu pārvaldes lēmums nav pārsūdzams.”

Augstāka juridiska spēka norma

Satversmes 92. panta pirmais teikums: “Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.”

Lietas fakti

Lieta ierosināta pēc Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta pieteikuma. Pieteikuma iesniedzēja tiesvedībā ir lieta, kas ierosināta pēc Jelgavas prokuratūras prokurora blakus sūdzības. Proti, konkrētajā lietā Jelgavas cietuma izvērtēšanas komisija ir pieņēmusi lēmumu par soda izciešanas režīma pastiprināšanu notiesātajam. Minēto lēmumu Ieslodzījuma vietu pārvalde (turpmāk arī – Pārvalde) atstāja negrozītu. Par Pārvaldes lēmumu tika iesniegts pieteikums Administratīvajā rajona tiesā, savukārt par tiesas atteikumu pieņemt pieteikumu ir iesniegta blakus sūdzība Augstākajā tiesā.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka izvērtēšanas komisijas lēmums par soda izciešanas režīma pastiprināšanu būtiski skarot notiesātā tiesības uz privāto dzīvi. Tā kā apstrīdētā norma liedz pieeju tiesai, lai pārsūdzētu lēmumu par soda izciešanas režīma pastiprināšanu, tā ierobežojot personas tiesības, kuru aizsardzība ietilpst Satversmes 92. panta pirmā teikuma tvērumā.

Tiesas secinājumi un lēmums

Par tiesvedības izbeigšanas jautājumu

Saeima uzskata, ka tiesai, vērtējot prokurora tiesības konkrētajā situācijā vērsties tiesā, nav bijis nepieciešams piemērot apstrīdēto normu izskatāmajā lietā. [9]

Satversmes tiesa secināja, ka pieteikuma iesniedzējam izskatāmajā lietā ir jāpiemēro apstrīdētā norma, tātad iesniegtais pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma prasībām. Līdz ar to izskatāmajā lietā nav Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 3. punktā noteiktā tiesvedības izbeigšanas pamata un tiesvedība ir turpināma. [9]

Par lietas izskatīšanas robežām

Ņemot vērā pieteikumā norādītos administratīvās lietas faktiskos apstākļus un to, ka Pieteikuma iesniedzējs apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam saskata tieši attiecībā uz soda izciešanas režīma pastiprināšanu notiesātajam, kā arī to, ka Saeima apstrīdētās normas konstitucionalitāti vērtējusi, pamatojoties uz argumentiem par soda izciešanas režīma pastiprināšanu, Satversmes tiesa izvērtēja apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, ciktāl šī norma attiecas uz lēmumu, ar kuru notiesātajam tiek pastiprināts soda izciešanas režīms. [10.2]

Par tiesībām uz taisnīgu tiesu

Notiesātā pienākumi un tiesību ierobežojumi brīvības atņemšanas iestādē ir tiesību instruments, lai īstenotu audzinošo funkciju soda izciešanas ietvaros, kā arī sekmētu personas likumpaklausību pēc soda izciešanas. [12.1]

Soda progresīvā izpilde pamatojas uz notiesāto diferenciaciju katra brīvības atņemšanas iestādes veida un režīma ietvaros. [12.2] Tādējādi soda progresīvās izpildes gaitā notiesātais atbilstoši savai uzvedībai var īstenot noteiktu tiesību apjomu. Tiesību apjoma atšķirības izpaužas galvenokārt attiecībā uz privātās dzīves īstenošanas iespējām. [13.1]

Satversmes tiesas ieskatā, pieņemot lēmumu par soda izciešanas režīma maiņu, brīvības atņemšanas iestādes izvērtēšanas komisija (turpmāk – izvērtēšanas komisija) pēc būtības

izlemj jautājumu, kas saistīts ar brīvības atņemšanas soda izpildes apstākļiem. Pastiprinot soda izciešanas režīmu, notiesātajam tiek samazināts brīvības atņemšanas iestādē īstenojamo tiesību uz privāto dzīvi apjoms. [13.2]

Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecas uz lēmumu, ar kuru pastiprināts soda izciešanas režīms, ierobežo tādas notiesātā tiesības, kuru aizsardzība būtu nodrošināma taisnīgā tiesā, tādējādi tiek ierobežotas personas tiesības, kuru aizsardzība ietilpst Satversmes 92. panta pirmā teikuma tvērumā. [13.2]

Satversmes tiesa atzina, ka Pārvaldes priekšnieks ir vienīgā amatpersona, kura pārbauda izvērtēšanas komisijas lēmuma likumību un pamatotību. Turklāt Izvērtēšanas komisijas sastāvā ir tikai Pārvaldei pakļautas personas, proti, lēmuma par soda izciešanas režīma pastiprināšanu notiek Pārvaldes pakļauto iestāžu ietvaros. Šāda kārtība nerada pārliecību par procesa neatkarību. [14.2, 14.3]

Satversmes tiesa secina, ka ne Latvijas Sodū izpildes kodekss, ne Ministru kabineta noteikumi, kas reglamentē brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumus, izvērtēšanas komisijas darbības kārtību un lēmumu pieņemšanas kritērijus, neuzliek brīvības atņemšanas iestādes administrācijai pienākumu iesniegt izvērtēšanas komisijai priekšlikumu par soda izciešanas režīma pastiprināšanu, ja tiek konstatēts kāds no tā iesniegšanas pamatiem. Šāda priekšlikuma iesniegšana un tā izvērtēšanas kritēriji pēc būtības ir atkarīgi no pašas brīvības atņemšanas iestādes administrācijas viedokļa par izdarīto pārkāpumu smagumu un notiesātā uzvedību. Tādējādi dažādās brīvības atņemšanas vietās var būt atšķirīga prakse attiecībā uz to, kādos gadījumos brīvības atņemšanas iestādes administrācijai jāvēršas izvērtēšanas komisijā ar priekšlikumu par soda izciešanas režīma pastiprināšanu. [14.4]

Izvērtēšanas komisijas lēmums, ar kuru pastiprināts soda izciešanas režīms, ir cieši saistīts ar notiesātajam piemērotajiem disciplinārsodiem. Proti, izvērtēšanas komisija var lemt par soda izciešanas režīma pastiprināšanu tikai tādā gadījumā, ja notiesātais ir disciplināri sodīts par atsevišķu rupju cietuma režīma pārkāpumu vai sistemātiskiem režīma pakāpumiem. [14.5]

Notiesātajam ir tiesības pārsūdzēt viņam uzlikto disciplinārsodu tiesā vismaz vienā instancē. Taču likumdevējs nav paredzējis notiesātajam iespēju aizstāvēt savas aizskartās

tiesības taisnīgā tiesā gadījumos, kad izvērtēšanas komisija un Pārvalde nolēmušas pastiprināt soda izciešanas režīmu. Ar lēmuma par disciplinārsoda pārvērtēšanu tiesā netiek nodrošināta kontrole par soda izciešanas režīma pastiprināšanu, turklāt tie pēc būtības un sekām ir nošķirami. [14.5]

Satversmes tiesa secina, ka lēmums par soda izciešanas režīma pastiprināšanu ierobežo tādas notiesātā tiesības, kuras būtu jāaizstāv tiesā. [14.5]

Izveidotais tiesību aizsardzības līdzeklis, proti, soda izciešanas režīma pastiprināšana un attiecīgā lēmuma pārvērtēšana tikai izpildvaras struktūru ietvaros neatkarīgi no tajās īstenotā procesa, nav uzskatāms par tādu, kas atbilstu apzīmējumam “tiesa”. Šāds tiesību aizsardzības līdzeklis nenovērš visus ar lēmuma izvērtēšanas pamatotību saistītos riskus un tādējādi rada šaubas par lēmuma pieņēmēja neatkarību un objektivitāti. [14.6]

Lai nodrošinātu notiesātajam viņa aizskarto tiesību aizsardzību, viņam jānodrošina vismaz minimālās tiesības vērsties tiesā, t.i., tiesības uz lietas izskatīšanu vismaz vienā tiesu instancē. Tādējādi lēmuma tiesiskums un pamatotība tiktu pārbaudīta tikai tiesību ierobežošanas gadījumos. [14.6]

Par apstrīdētās tiesību normas spēka zaudēšanas kārtību

Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētās normas atzīšana par spēkā neesošu no pieņemšanas brīža vai cita brīža pagātnē uzliktu tiesām pienākumu pārvērtēt jau nodibinātas tiesiskās attiecības. Lai nodrošinātu tiesiskās drošības principu, apstrīdētajai normai nevar noteikt vispārēju atpakaļvērstu spēku. [15.1]

Satversmes tiesa atzina, ka likumdevējam ir nepieciešams laiks, lai varētu novērst šajā spriedumā norādītās normatīvā regulējuma nepilnības. [15.2]

Satversmes tiesa nolēma:

Apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecas uz lēmumu par soda izciešanas režīma pastiprināšanu notiesātajam, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no 2018. gada 1. janvāra.

Apstrīdētā norma attiecībā uz notiesāto, kura tiesību aizsardzībai pieteikumu Administratīvajā rajona tiesā iesniedza prokurors, ir atzīstama par spēkā neesošu no viņa pamattiesību aizskāruma rašanās brīža. [15.3]

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas stāties spēkā tā publicēšanas dienā.

Sprieduma teksts ir pieejams Satversmes tiesas mājaslapā:

http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/07/2016-12-01_Spriedums.pdf

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājaslapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Ketija Strazda

Satversmes tiesas priekšsēdētāja palīdze

Ketija.Strazda@satv.tiesa.gov.lv

67830737, 26200580